

PŘÍBĚH ŽENY, KTERÁ BYDLELA NA HRANICKÉM HŘBITOVĚ

GALLAŠOVA POVÍDKA, JEJÍ HISTORICKÉ POZADÍ A POKUS O PSYCHOLOGICKÝ PORTRÉT HRDINKY

Jiří J. K. Nebeský

JEDNA GALLAŠOVA POVÍDKA

Gallašova prozaická literární tvorba je prozkoumána dosud jen neúplně. Badatele od tohoto úkolu odrazuje rozsah a komplikovanost jeho rukopisné pozůstalosti i to, co bychom mohli nazvat povahou autorství – Gallaš ještě v tradici barokního písmáctví vytváří literární amalgám tvořený výpisky z četby (knih i rukopisů), adaptacemi cizojazyčných textů, záznamy ústní tradice i vlastními vzpomínkami. Při dnešním chápání autorství jako osobního výtvoru, jež se ustavuje právě v jeho době, je velmi obtížné tuto Gallašovu tvorbu ocenit a zprostředkovat dnešnímu čtenáři.

Ve 20. století se o to nejvýrazněji pokusil Bedřich Slavík, když v roce 1941 vydal Gallašovy Romantické povídky. Jen mimochodem zmiňme, že se jednalo se o kompletní vydání rukopisu Moravské romantické povídky II. a výběr z díla Rozmanitost moravské III., které Slavík objevil v archivu Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, nikoli tedy o antologii z celého Gallašova prozaického díla. Době vydání Slavíkova výboru konvenovala národně buditecká povaha vybraných Gallašových textů, které vznikly na počátku 19. století a týkaly se především témat z moravské historie. S nimi se proplétají v podstatě národopisná pojednání o moravských Valaších a beletristicky ztvárněné pověsti z dávné historie města Hranic. Jediný text, který výrazně vybočuje z naznačených linií, je povídka *Klára Sládečková, obyvatelkyně krchova za 15te let*. Jde o životopisnou črtu, portrét duševně choré Gallašovy vrstevnice. Některými prvky se hlavní postava tematicky přibližuje postavám Viktorky z románu *Babička* a Báry z novely *Divá Bára* Boženy Němcové. Zatím se zdá, že text je nejvýraznějším Gallašovým literárním dílem, který by se dal zařadit do linie českého preromantismu resp. sentimentalismu.

Text se váže ke konkrétnímu člověku a obsahuje řadu skutečností, které lze spojit s informacemi dochovanými v jiných zdrojích, zejména křestních, oddacích a úmrtních matrikách. Spojením Gallašových záznamů s těmito údaji nezískáme něco kvalitativně nového, ale náš pohled na příběh může být plastičtější. A přeci jen je to „non-fikčnost“ této prózy, která je pro nás dnes mnohem zajímavější než třeba beletristické zpracování tradovaných pověstí o vzniku Hranic.

3 Při podrobnějším zkoumání textu povídky, který otiskl Bedřich Slavík, se nám zdál zvláštní dějový skok, kde se místo rozuzlení jedné příhody osmileté hrdinky náhle ocitáme v době její dospělosti. S podobnými lapy se u Gallaše setkáváme poměrně často, občas také v jeho textech vidíme, že se několik listů rukopisu ztratilo. Přeci jen jsem však chtěl Slavíkův otisk porovnat s originálem.

Představa, že rukopis, který Slavík objevil v archivu Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, najdeme na původním místě, se ukázala nesprávnou. Po delším pátrání se rukopis našel v Památníku národního písemnictví [1]. Celý název Gallašova rukopisu zní: Rozmanitostí moravské obsahu historického, fyzického, statistického, archeologického etc. pouze jen Moravy se tejkajícího, shromážděné od Jozefa Heřmana Gallaše v roku 1824, díl III^í. Byl tedy napsán osmašedesátiletým autorem, přičemž od smrti „obyvatelky hřbitova“, jejímž osudům se tu chceme věnovat především, uplynulo v tom roce devět let. Při prohlížení rukopisu (s. 330–352) se potvrdilo, že ve Slavíkem otištěném textu opravdu dvě strany původního textu chybí, ovšem v rukopisu jsou! Zřejmě tu došlo nepozorností editora k tomu, že dvojlist přeskočil. Pro naše vydání jsme tedy provedli novou edici Gallašova rukopisu – v příloze je to transkripce rukopisu, zde adaptace do soudobé češtiny [2]:

Josef H. A. Gallaš

KLÁRA SLÁDEČKOVÁ, OBYVATELKA HŘBITOVA PO 15 LET

Já zde potomky svého rodného města a jiné své krajany chci seznámit s jednou v mnohém směru nešťastnou, srdečného politování i paměti hodnou, rozumem pošlou osobou, jejíž příběh může sloužit jako výstraha mnoha nerozumným rodičům a zamilovaným děvčatům.

Naše Klára se narodila roku 17[60] v městě Hranicích z poctivých, bohabojných, ale chudobných rodičů. Její otec [Karel] Sobol byl velmi prostý stolař, který dělal jen velmi prostou a hrubou práci – většinou selské truhlice a rakve. Ačkoliv byl pilný řemeslník, přeci jen výdělek z jeho řemesla nestačil na to, aby uživil své malé děti, takže si při obživě vypomáhal také rybařením.

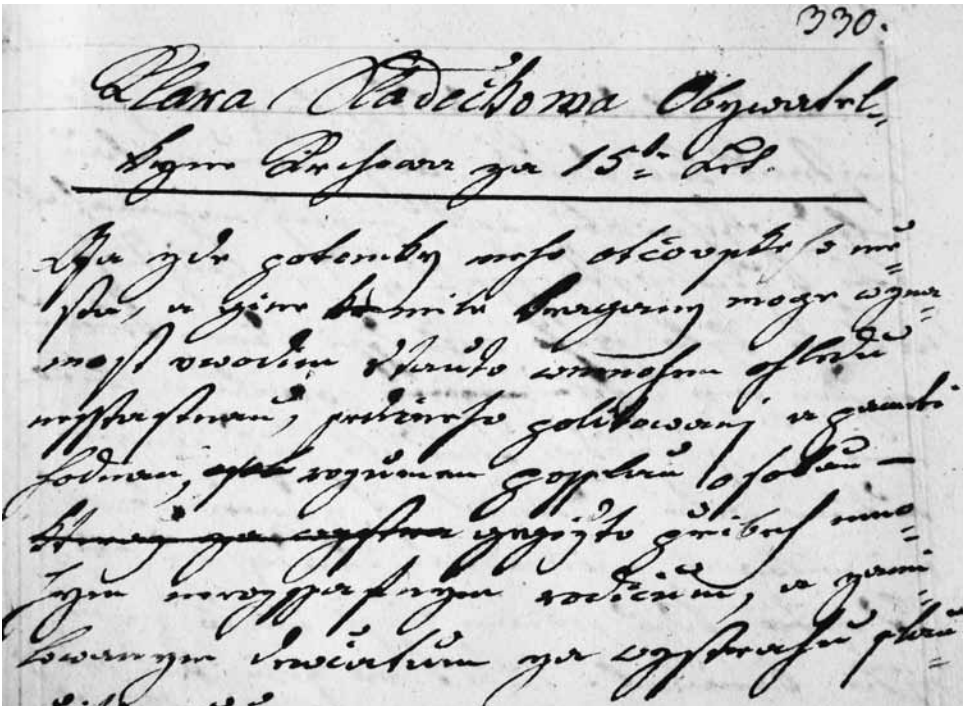
Klára byla jeho mladší dcera, kterou velmi miloval pro její veselou povahu a vrozenou schopnost veršovat, jež se u ní projevila již v útlém věku čtyř let. Jenže ji trestával až příliš ostře, když se v něčem i jen dost málo provinila. Měl tu mravní vadu, že byl prchlivý, a když se ho zmocnil hněv, zapomínal se i nad tímto svým miláčkem. Tato jeho dceruška bývala již od mala jeho pomocnicí na člunu, když se svým společníkem, ať už ve dne nebo i v noci, na Bečvě lovil ryby.

Toto prostředí probouzelo ke zpěvu jejího čilého ducha, zvláště pak – jak mi sama vykládala – rozněcovala její fantazii noční tichost a ztemělost řeky, když při měsíci s otcem na řece plula a její srdce prý při pohledu na to krásné malířské divadlo přírody naplňovala veliká rozkoš. A v této extázi si prý septem zpívala:

„Svíť krásný měsíčku,
osvěčuj vodičku,
na níž náš člun tichounko
pluje s námi lehounko
v tvé libé jasnosti.“

[1] Památník národního písemnictví, fond Bedřich Slavík, karton 80 – materiály k J. H. A. Gallašovi.

[2] V Gallašově textu najdeme na několik místech vynechávky – několika tečkami jsou značeny vynechávky záměrné, prázdným místem pak údaje, které chtěl doplnit dodatečně. Obojí zde doplňujeme v hranatých závorkách.

Úvodní řádky Gallašovy povídky, Památník národního písemnictví, fond B. Slavík, kart. 80 – Rozmanitosti moravské III, s. 330

Když jí bylo asi pět let, zavedl ji otec do školy k učiteli Benediktu Kellerovi, kde se v kratičkém čase naučila číst a psát. Tento učitel a velmi dobrý hudebník, když poznal její čistý a libý hlas a velkou náklonnost ke zpěvu, učil ji zpívat. Dělal to zadarmo, s největší radostí, jak mi sám vyprávěl, a nemohl si její krásný zpěv dost vynachválit. Sám jsem se také mnohokrát přesvědčil v kostele, kde jsem ji slyšel zpívat, že její hlas zněl jako líbezná zvonečky. Nejen zpěv chválil tento učitel, ale také její tiché a nevinné mravy. Ač prý se její obličej vždycky usmíval, přece se u ní nikdy nesetkal s žádnou nepřístojností. Protože se mu tak líbilo její dobré chování, vždy jí daroval nějaké ovoce nebo drobný peněz, za který si podobnou lahůdku koupila. Odtud u ní vznikla nemalá dychtivost po takových pamlskách, která jí přivedla do následujícího neštěstí.

Když jí bylo asi osm let, všimla si v sousedově zahrádce na zemi několika ležících zralých hrušek, byly za plotem, který byl tak mizerný, že přes něj mohla velmi lehce přeskocit. I zatoužila po této své zamilované lahůdce, které nemohla odolat. Jak to často dělávala, když navštěvovala děvčata toho souseda, přeskočila přes plot, a aniž by to pokládala za nějakou nepravost, zdvihla těch pár hrušek a vrátila se rychle zpět. Jenže k jejímu neštěstí zahlédl ji soused, kterému se ztrácely nejpěknější hrušky, totiž ty, které mu jeho vlastní děti potají mlsaly. Nyní však za příčinu všech ztrát považoval nevinnou Klárku. I když ho se sepjatýma rukama velmi lítostivě prosila, aby jí to odpustil, že to víckrát neudělá, tento nelítostný muž ji bez ohledu na její slzy chytil za ruku a žaloval na ni jejímu otci – jehož prudká hněvivost mu byla dobře známá – že mu téměř všechny jeho nejkrásnější hrušky otrhala. To otce rozčílilo tak moc, že ji hned k tomu samému stromu dovedl, přivázal ji k němu a tak nemilosrdně švihal provazem, že se děvče bolestí svíjelo a když jí zbitou odvázal, hned na zem upadla a na místě dostala epileptický záchvat (křeče), což tento necita sledoval bez slitování. Od té doby, když na ni otec jen trochu přísněji pohlédl, dostavil se záchvat.

5 Nemoc trápila děvče až do dvanácti let a byla by ji trápila ještě déle, možná až do smrti, kdyby se jí zmiňovaný dobrotivý učitel soucitně neujal a na své útraty ji nenechal léčit krajským lékařem Heinrichem. Ten byl ve své léčbě úspěšný a po mnoha předepsaných lécích ji nakonec uzdravil. A Klárka s vděčností ke svému dobrodinci za jeho milosrdnou lásku opět zaspávala na kúru v kostele.

Zde se s ní seznámil jeden mládenec, nemýlím-li se také zpěvák nebo hudebník, z čehož vzešla oboustranná náklonnost, která ji však přivedla do největšího neštěstí. Její miláček byl tovaryš soukenického řemesla, v němž byl dobře zběhlý, jenže si řemesla dostatečně nehleděl, raději se při korbeli piva věnoval kartám s dalšími karbaníky a řemeslo zanedbával.

Proto také Klárčin otec, který o jeho nedobrych mravech dobře věděl, nechtěl svolit, aby si Sládeček – tak se její milovník jmenoval – jeho dceru vzal a velmi přísně jí zakázal se s ním stýkat. Od té doby také už nesměla chodit zpívat na kúru, aby neměla žádnou příležitost se s ním setkat. A Klárka, vědoma si otcovy přísnosti a následků jeho hněvu, dodržovala, co jí přikázal. Jenže mládenec se snažil Klárku dostat za manželku, i kdyby to bylo proti vůli jejích rodičů a proti poctivosti. Tak navedl Klářínu (porodní) bábu, aby mu k jeho cíli byla nápomocná. Ta souhlasila, protože se domnívala, že není nic špatného pomoci mu, aby se s Klárkou mohl setkat, vřdyť si ji chce vzít za manželku a ona ho také vroucně miluje. A tak jim umožnila setkání – vyprosila na otci, aby Klárka mohla na pouť do Staré Vody, proti čemuž on jako pobožný muž nic neměl, od báby nic zlého nečekal a dceru jí svěřil do opatrování. Bába sama se nenadála toho neštěstí, které pro Klárku z její nepravosti vzešlo.

Putovali s Klárkou společně a cestou se k nim přidal její miláček. Hanebný úmysl, který si předsevzal, se mu ovšem v hospodě nezdařil, protože Klárka se s ním vyspat nechtěla. Když se tedy druhý den vraceli domů, zkusil to jinak – koupil v Potštátě láhev kořalky, z níž naléval bábě i milence, obě opil, že usnuly v lese. On pak svůj úmysl vykonal bez vědomí nevinného děvčete.

Když při takovém násilí Klárka procitla, samozřejmě se moc polekala, nebožátko, když viděla, že ji z k[lína] teče krev. Začala velmi plakat a naříkat, což probudilo také bábu. On pak obě dvě opustil a utekl. Bába se snažila zastavit krev studenou vodou, což se jí podařilo a mohla ji dovést domů a uložit do postele. Potom řekla matce, co se Klárce cestou přihodilo. Obě to úzkostlivě tajily před otcem, aby neokusily jeho zuřivost. S[ládeček] se ale začal potom po hospodách vychloubat, že když mu otec nechtěl dceru dát dobrovolně, že to dovedl tak daleko, že on ho ještě prosit bude, aby si ji za manželku vzal. Když se to dozvěděl otec, nechal se nakonec – po náramném domácím výstupu – přemluvit, že dceři souhlas k sňatku dá, ale s tou podmínkou, že žádný z nich do jeho domu už nevstoupí.

Klára byla opravdu těhotná a brzy se vdala za onoho mládence, který ji zpočátku miloval. Když se ho však jako ctnostná a pořádná žena snažila odvést od ožralství a karbanu, začal ji nenávidět a různými způsoby trápit.

I přihodilo se jednou, že za ním přišla k jistému zdejšímu židovi, kde se několik takových mrzáků scházelo a on tu hrál se svými kamarády a bratry z mokré čtvrti. Přišla za ním a nabádala ho k tomu, aby se lépe choval – alespoň aby se po nocích netoulal u židů a pamatoval na své dítě. Jenže to ho nenapravilo, začal se chovat ještě hůř a velmi urážlivě jí vynadal a domů zahnal. Druhého dne nato, když manžel právě sukna nabíjel na rámy, přišel za ní domů jeden z jeho spolukarbaníků a radil jí, aby se vícekrát do toho židovského domu za manželem neopovázila přijít, jinak že ji může potkat velké neštěstí, protože – což jí prozradil jako veliké tajemství – už město Hranice neuvidí. Protože prý manžel přesycený jejím napomínáním a káráním se rozhodl prodat ji tureckým židům, kteří ji zavedou do Bělehradu a tam zabijí jako tu holešovskou Trnečkovu [1].

---

[1] Narážka na holešovskou kauzu z roku 1774 – žid Abraham Aron v sebeobraně zabil křesťanku Josefu Trnečkovou, ale lidové mínění věc považovalo za rituální vraždu, reakcí byl pogrom, následně vyšetřování proběhlo korektně, ale mýtus o rituální vraždě žil dál – jak vidno z Gallašova textu.

A dodal, že manžel už přijal od židů zálohu. Řeč, kterou tento lhář ještě potvrzoval přísahou, vyděsila nebohou ženu tak náramně, že od toho dne začala šilet. Utekla na hřbitov, kde se přes noc ukryla v kůlně. Brzy ráno se vydala ke své starší sestře, manželce vojáka, do Valašského Meziříčí. Klára byla ovšem těhotná, nedlouho před porodem, a právě proto ji sestra nechťela u sebe nechat a vyháněla ji domů. Tak šla ubohá Klára, plná strachu a lítosti, zpátky. V lese, blízko sochy sv. Jana Nepomuckého ji zastihl porod, ale – jak říkala – bez velkých bolestí. Porodila krásné dítě, zavinula ho do zástěry, ukryla v křoví a svěřila do ochrany Boží a sv. Jana Nepomuckého. Pak spěchala domů, kde našla svého muže, právě vystřízlivělého. Ten vida, že už porodila, ptal se jí kde k tomu došlo a kde nechala dítě. Protože se k ní choval trochu přívětivěji než jindy, všechno mu řekla a spolu pak spěchali na to místo, kde opravdu našli zdravé, trošku zemdlelé dítě.

Tu je třeba zmínit, že předtím porodila Klára ještě několik dětí, které dosud žijí. Jestli toto poslední dítě zemřelo ještě téhož dne, nebo brzy nato, nevím, ale vzpomínám si, že když jej uložila do rakvičky a ozdobilá kvítím, s veselou tváří na něj hleděla a říkala:

„Spi, andílku můj, spi sladičko,
spi a poodpočiň sobě v hrobě jen maličko,
až tě anděl Boží z hrobu
vzbudí ze sna svojí troubú.“

Od té doby už nepřišla ke svému dokonalému rozumu a do příbytku svého manžela se nevrátila – ve dne předla u lidí vlnu nebo navštěvovala dobré lidi, v noci pak obývala onu kůlnu na hřbitově, v létě i v zimě, i v té nejtužší. Všechny udivovalo, že ve své chatrné postýlce nezmrzla. Každou noc, i v té nejtužší zimě, se probudila ve 23 hodin a šla se pomodlit ke kamennému kříží na hřbitově a navštívila hrobeček onoho svého posledního dítěte, kterému říkala bílá myšička. Ta jí prý také v přesný čas ze sna budila k modlení.

Zaznamenání hodné je nejen to, že spávala v kůlně na hřbitově a v létě tam většinou přebývala i přes den, pilně předla vlnu a svou prací se z větší části živila, velmi čistě se oblékala a vždy se klidně chovala, ale i to, že byla velmi udatného ducha a nijak se ve svém smutném příbytku nedala vystrašit a z něj vypudit.

Její muž a někteří další neřádní lidé chtěli ji ze hřbitova vypudit – houkali na ni přes díry, zasypávali střechu kamením. Ale ona jim odpovídávala:

„Táhněte, čtveráci,
ponocní tuláci,
vy mne zajistě, ať víte,
odtud ven nevypudíte,
já nejsem tak bázlívá,
jak se domníváte,
spíše vy, jakmile něco z dálky uhlídáte,
do gatí svojích naděláte.“

Ani ji nevyděsilo, když mrtvoly sebevrahů, kteří se oběsili nebo zastřelili, položili hned u její postele. Když je takto našla ležící, vzala je za nohy nebo za hlavu a odtáhla, přičemž říkala:

„Ó, ty mě také nepostrašíš,
neboť ty tam zůstatí musíš,
na onom místě,
vskutku zajistě,
kam tě odsoudil spravedlivý soudce,
lež zde v mé boudce!“

7 V této boudce neboli kůlně tam, kde měla svou postel a kde stával její kolovrat, polepila celé stěny různými obrázky s náboženskými i světskými náměty. Mnoho z nich bylo satirických, například jak muž nese na zádech těžký kříž, na němž sedí jeho žena, je skoro k zemi shrbený a těžce pod ním vzdychá a stěžuje si. Devatero kůží ženského pohlaví, jak se dva muži v podobě kohoutů rvou o jednu milenku a mnohé jiné podobné, v nichž měla velké zalíbení, jak jsem měl možnost pozorovat.

Když ji k sobě někdo pozval na oběd a neprostřel k jejímu uctění stůl a ona jen zdálky viděla, že jí to chce dát jako almužnu někde na lavičce u kamen, rychle se sebrala a odešla pryč odešla se slovy:

„Já nejsem žádná žebračka,
což každý na mně vidí,
a všichni dobře vědí,
že já nechci vytloukat žebrotou lidi.“

Do takového domu ji nikdo víckrát k obědu přivést nedostal. Ale tam, kde se k ní chovali přívětivě, ráda zůstávala ve sváteční dni. Nikdo se ale nesměl opovážit dělat si z ní legraci, v takovém případě mu jadrně odpověděla ve verších, jak jsem se sám několikrát přesvědčil. Tak například, když jistý ženatý muž v přítomnosti své manželky s ní chtěl flirtovat a dát jí hubičku, dostal tuto odpověď:

„Táhni sirky, satane,
ode mne se nestane
ničeho k tvé libosti,
tam máš námět milosti
svoji sedět u pece,
k té se měj trochu přece
něco laskavější –
ta ti má být nejmilejší –
ta jest vlastní podíl tvůj –
to si, kluku, pamatuj.“

Nerada viděla zvláště kněze flirtovat s děvčaty. Když se o tom chtěl přesvědčit jeden zdejší kněz, z legrace před ní, v mé přítomnosti, začal flirtovat se služebnou mého přítele. Ona k němu přistoupila a s přísností ve tváři ho takto kárala:

„Vašnostíčku, vy děvčičku
nechte hezky v pokoji,
neb to na vás nestojí,
byste pohrával s děvčaty;
vy máte vést život svatý
a seděti na faře
u svého breviáře!“

Z toho ale nelze usuzovat, že by nenáviděla čistou a dovolenou lásku u světských lidí. Byla, jak jsem napsal výš, od přírody veselého ducha, i ve své bídě a pobloudilém stavu se ukazovala její veselá povaha, takže si často zanotovala něco o lásce, a to své vlastní výtvary, tak například jednou jsem od ní slyšel tyto verše:

„Roztomilý synečku,
drahý mému srdéčku,
víš, co žádám pro sebe
za dar lásky od tebe.
Nic než jednu sladičkú
v upřímnosti hubičku.“

Načež se ale trochu zamyslela, začala slzet, ale netrvalo to dlouho, a pak prohlásila:

„Mám já v nebi milého,
jenž lásku srdce mého zná,
ten mne neopustí,
nic na mne nedopustí,
což by mne jej zbavilo,
zradilo, potupilo.“

Mohl bych uvést z jejího trpkého života ještě mnoho různých příběhů, které se odehrály v době jejího největšího šálení, ale schválně je pomímám, protože neobsahují nic zvláštního, co by zasloužilo zaznamenání. Jen ještě poznamenávám, že kdo ji dobře neznal a o jejím šálení nevěděl a slyšel by ji vyprávět, nikdy by se nenadál, že by byla pošlá rozumem.

Její živobytí, kdy nocovala na hřbitově, trvalo celých patnáct let. Zde také její život skončil, a to na krvácení z dělohy.

Její děti by jí rády posloužily aspoň v její poslední chorobě a vzaly ji do svých příbytků, to ona ale do konce nedovolila, ani mé přemlouvání poslechnout nechtěla. Řekla mi: „Pane Gallaš, patnáct let jsem již tuto kůlnu obývala ve svatém pokoji, proto také i těch několik hodin života, jež mi ještě Bůh dopřátí ráčí, chci strávit zde a zde také svůj život dokonat. Děkuji vám za vaši lásku a dobrodiní, které jste mi prokázal, a poněvadž nejsem v stavu odměnit se vám za to, tak doufám, že vás za to štědrě odmění dobrotivý Bůh.“

Ráno, když jsem ji chtěl navštívit, byla již v Pánu a její bledý obličej se zdál, jako by se trochu usmíval. Ach, pomyslel jsem si, tak sladce a tak tiše neskoná jistě nikdo, ani boháč, ani nadutý mudrlant, jako ty, v mnohém ohledu politováníhodná, v mnohém ale také šťastná Kláro! Spi nyní blaze tu mezi mnohými, kteří nezemřeli tak bohabojně a pokojně jako ty!

Uvedené příběhy Kláry S[ládečkové] jsou zachyceny podle jejího vlastního vyprávění, které zcela souhlasí se svědectvím jiných hodnověrných lidí, jak jsem je slyšel z úst paní Antonínky Šlosárkové, rozené Blažkové a pro budoucí památku naší Kláry je zaznamenávám do této knihy Rozmanitostí moravských.

Jiří J. K. Nebeský

HISTORICKÉ POZADÍ TEXTU A POZNÁMKY HISTORIKA

• Předloha hrdinky Kláry se v reálném životě nejmenovala Sládečková, ale Sládková. Možná se Gallaš jen spletl – ostatně stejného omylu se dopustil matriční zapisující v případě Cyrila Jana Sládky, narozeného 5. března 1785 (L VI 2, 266 a L VI 3, 68) [1]. I on je zapsán jako Sládeček, ačkoli

[1] Odkazy na matriční zápisy sestávají ze signatury matriky v databázi <http://matriky.archives.cz> a čísla scanu.

9 správně to byl Sládek. Možné je také to, že Gallaš chtěl mírně znečitelnit skutečnost všem známou. Neměl ostatně příliš dobré zkušenosti s ohlasy, které vyvolal líčením hranické současnosti – „*Ne lepší dařilo se mi s mojí n německým literáctvím. Vynešená pravda v příběžnosti mého otcovského města, kterouž p. Andree v svém Hesperu na světlo vydal, obrazila některé úředníky knížecí – jichž se to ale nic netklo,*“ napsal v roce 1834 [1].

- Otce Sobola uvádí Gallaš roku 1819 jako obyvatele hranického předměstí mezi svými známými s charakteristikou „*Sobol, stolař a rybář*“ [2], o Kláře se nezmiňuje. Při psaní povídky si na Sobolovo křestní jméno nemohl vzpomenout, pokud ho vůbec kdy znal. Karel Sobol (1730–1806) byl synem Antonína Sobola (1703–1768) a jeho ženy Barbory Hruškové (sňatek 1725). Měl nejméně pět sourozenců. Oženil se 22. září 1750 s o čtyři roky starší Alžbětou Zakřovskou (1726–1782), dcerou Karla Zakřovského (1673–1751) a Kateřiny Hunínové (1759 v 50 letech, 1722 sňatek). Je mimochodem zajímavé, že v době sňatku byla Alžběta už zhruba v šestém měsíci těhotenství, protože první dítě se narodilo Sobolovým již 1. ledna 1751. Vrhá to zajímavé světlo na Sobolovo zavržení dcery kvůli těhotenství před svatbou.

- Manželé Sobolovi měli celkem deset dětí, všichni čtyři synové však zemřeli v útlém věku, takže Karel Sobol vychovával zřejmě pouze dcery. Klára byla jeho „mladší dcera“, jak uvádí Gallaš, nikoli však nejmladší – pokřtěna byla 10. srpna 1760 (L VI 2, 49), údaj o dni narození matriky tehdy ještě neuváděly. Pro životní příběh dcery Kláry má snad určitý význam, že otec zemřel až několik let poté, co se Klářina duševní choroba otevřeně projevila, zatímco matka se dožila jen narození Klářina prvního dítěte.

- V souvislosti s údaji o Klářině navštěvování hranické školy je třeba připomenout zajímavé Gallašovy poznámky o hranickém školství v polovině 18. století [3] (Gallaš byl jen o čtyři roky starší než Klára), které dost výrazně neodpovídají zažitým představám o nízké vzdělanosti tehdejší společnosti. Rektor školy Benedikt Keller (1729–1805) se na stránkách Gallašových spisů objevuje opakovaně v roli dobře vzdělaného, někdy však prchlivého, vyučujícího.

- Klářin nápadník Ondřej Sládek pocházel ze soukenické rodiny z Příbora, kde byl pokřtěn 23. listopadu 1754 jako syn soukeníka Tomáše Sládka [4] a jeho ženy Marianny. Do Hranic se přestěhoval nejen on, ale i jeho starší bratr Florián (1752–1831), který si zde 10. ledna 1780 vzal Barboru, dceru místního soukeníka Josefa Skřičila. V době, kdy se Kláře dvořil, bylo Ondřejovi 25 let a jí 19 let.

- Náboženské poutě jsou v souvislosti s překračováním mravních norem tehdejší společnosti uváděny často, ačkoliv vlna blížících se úředních zákazů poutí (1784, 1785, 1792) nebyla motivována zdaleka jen tím. K naší pouti (dvoudenní, s přespáním v hospodě) do chrámu sv. Anny ve Staré Vodě došlo někdy na konci července 1780, nemuselo to být nutně přesně ve středu 26. července, což je datum, na něž připadá svátek sv. Anny. Pokud Gallaš mluví o „babě“, má na mysli s největší pravděpodobností Klářinu porodní bábu, o jejíž identitě nic nevíme. V úvahu možná připadá také Klářina kmotra, kterou byla Magdalena, manželka měšťana Josefa Bergera (kmotrem byl Jan Kozelský).

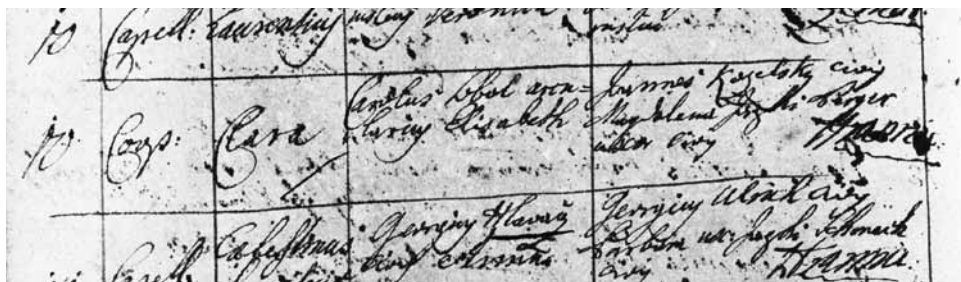
[1] J. H. A. Gallaš, Opravení a doplnění mé v Múzy moravské vydané biografie, Moravský zemský archiv Brno, fond G13, sign. 32p, s. 18.

[2] J. H. A. Gallaš, Upamatování na moje krevní a jiné přátele, na moje dobrodince a jiné známé, Moravský zemský archiv Brno, fond E6, kart. 494, sign. Oβ10, s. 28.

[3] Stanislav Souček, Z dějin hranického školství, Kdysi a nedávno 2/2011, s. 36–43.

[4] Při údajích o svatbě v Hranicích je uvedeno jméno otce Jiří, zřejmě omylem.

Zápis o křtu Kláry Sobolové, 10. srpna 1760, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, matrika L VI 2, 49

• 22. ledna 1781 se v chrámu Stětí sv. Jana Křtitele na hranickém náměstí konal sňatek Ondřeje Sládka a Kláry Sobolové. Pokud jsou naše údaje správné, byla nevěsta v šestém měsíci těhotenství a již měsíc po svatbě se narodil syn Josef Matěj. To navozuje otázku, zda je pravděpodobnější přežití tak malého dítěte, nebo to spíše zpochybňuje údaj o prvním sexuálním styku, jenž je ovšem v povídce (a tedy i v líčení Kláry Sládkové, na něž se povídka odvolává) exponován velmi silně.

• V matrikách jsme našli celkem devět zápisů o křtu dětí, jejichž rodiči byli Ondřej Sládek a jeho manželka Klára. Zdá se, že populační řada, daná intervaly těhotenství a kojení, je zachycena úplně. Jen u dvou dětí jsme nenašli údaj o úmrtí v dětském věku, zatímco Gallaš píše o „několika dítkách, která až dosud žijí“:

1) **Josef Matěj**

křest 17. února 1781, Předměstí čp. 53 (L VI 2, 229), kmotři: Vavřinec Šafařík, soukeník & Anna, manželka Cyrila Šejdy, soukeníka

2) **Viktorie**

křest 10. prosince 1782, Předměstí čp. 73 (L VI 2, 245), kmotři: Vavřinec Šafařík, soukeník & Anna, manželka Cyrila Šejdy, soukeníka

pohřeb 10. srpna 1783, Předměstí čp. 73 (L VI 15, 326), 8 měsíců

3) **Anna**

křest 1. července 1785, Předměstí čp. 174 (LVI 2, 268 & L VI 3, 71), kmotři: Vavřinec Šafařík, soukeník & Anna, manželka Cyrila Šejdy, soukeníka

4) **Jan**

křest 24. srpna 1787, Město čp. 120 (L VI 3, 58), kmotři: Jan Šlosárek & jeho žena Barbora

pohřeb 10. října 1791, Předměstí čp. 200 (L VI 4, 187), 4 roky, Fraiss (psotník)

5) **Františka Barbora**

křest 1. října 1789, Předměstí čp. 211 (L VI 4, 83), kmotři: Jan Šlosárek & jeho žena Barbora

pohřeb 10. listopadu 1794, čp. Předměstí 23 (L VI 19, sken 154), 5 let, Abzöhrung (souchotiny)

6) **Jan Bernard**

křest 18. srpna 1792, Předměstí čp. 200 (L VI 4, 107), kmotři: Jan Šlosárek & jeho žena Barbora

pohřeb 10. června 1793, čp. Předměstí 200 (L VI 4, 195), 1 rok, Blattern (neštovice)

7) **Josefa Anna Marie**

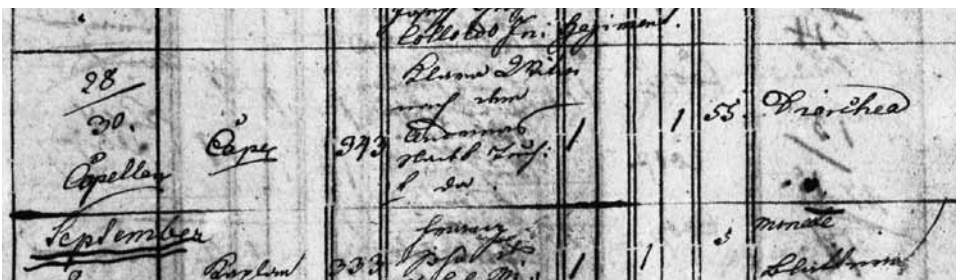
křest 17. února 1795, Předměstí čp. 23 (L VI 6, 24), kmotři: Jan Šlosárek & jeho žena Barbora

pohřeb 24. února 1795, Předměstí čp. 240, (L VI 19, 155), Apostem (hlíza, tuberkulóza)

8) **Antonie Anežka**

křest 10. ledna 1797, Předměstí čp. 200 (L VI 6, 70), kmotři: Jan Blažek & Antonie Řehulová

pohřeb 15. února 1797, Předměstí čp. 200 (L VI 19, 166), 1 rok, Kathar (zánět)

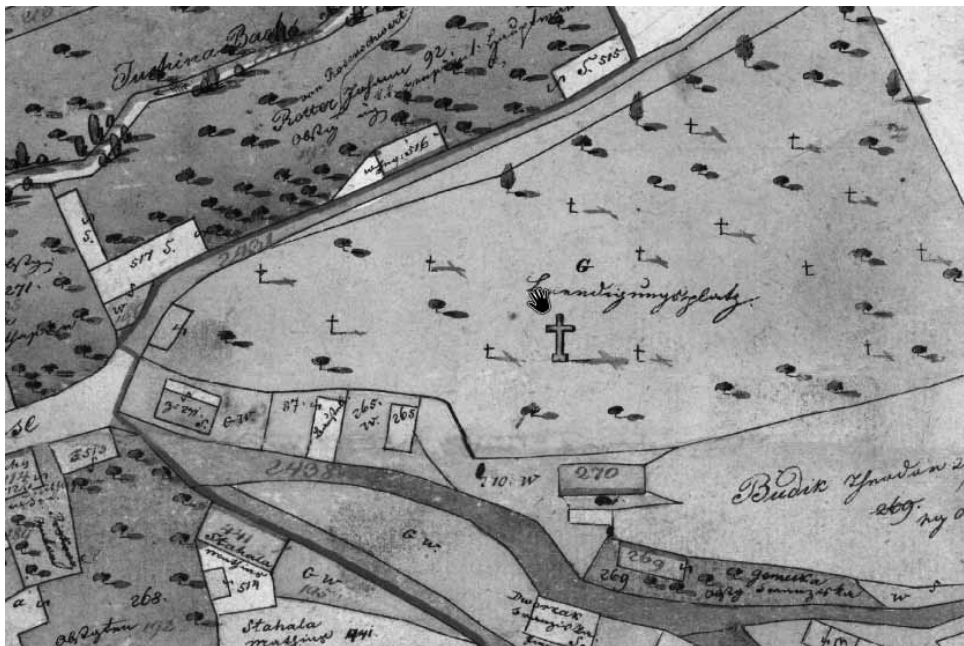

Zápis o úmrtí a pohřbu Kláry Sládkové, 28./30. srpna 1815, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, matrika L VI 19, 264

9) Magdalena Otýlie

křest 19. července 1799, Předměstí čp. 30 (L VI 6, 123), kmotři: Jan Blažek & Otýlie Šlosárková
pohřeb 5. března 1804, čp. Předměstí 8 (L VI 19, 204), 4 a půl roku, Abzehrung (souchotiny)

- Ondřej Sládek je v matrikách uváděn jako soukeník a jako podruh, tedy nájemník, nikoli majitel domu. Měnící se číslo domu v matričních zápisech napovídá, že rodina se častěji stěhovala.
- K narození posledního dítěte manželů Sládkových došlo v červenci 1799, křest se konal 19. července v Hranicích. Dcera dostala jméno Magdalena Otýlie. Mezi dramatické okolnosti porodu dítěte u sochy sv. Jana Nepomuckého na Hůrce patří návštěva „starší sestry“ ve Valašském Meziříčí. Jednalo se o Magdalenu, o tři roky starší Klárinu sestru, která se v roce 1780 v Hranicích provdala za Michaela Kočkovského, vojáka Colloredovského pluku. Největším nesouladem mezi matričními údaji a Gallašovým líčením je jeho tvrzení, že dítě zemřelo ještě v den porodu nebo brzy poté. „Bílá myšička“ Magdalena se přitom dožila věku čtyři a půl roku, což lépe odpovídá Klárině vztahu k ní. Jako příčina úmrtí je uveden pojem „Abzehrung“, což v tomto případě nejspíše znamená souchotiny neboli tuberkulózu. Pohřbena byla 5. března 1804 (L VI 19, 204).
- Gallaš na základě vyprávění uvádí, že Klára Slád(eč)ková žila v kůlně na hřbitově patnáct let, což by odpovídalo období mezi narozením dcery Magdaleny a Klárinou smrtí. Nemáme informace, podle kterých bychom mohli posoudit, zda je možné, že by dceru vychovávala na hřbitově. Místo samo tomu v té době nebránilo, vždyť například na hřbitově u Kostelíčka se do kostelníkovy chalupy vchází přímo hřbitovem. Je teoreticky možné, že trvale se na hřbitově usadila až po Magdalenině smrti. Matrika uvádí v rubrice „číslo domu“ v Magdalenině případě čp. 30 (křest) a čp. 8 (pohřeb), obojí na předměstí (nikoli ve městě). Bez speciálního výzkumu nyní nelze určit, kde tyto domy stály, neboť dnes používané číslování domů bylo zavedeno právě v roce 1804. Otec Ondřej Sládek má v době úmrtí v roce 1807 uvedeno čp. 293 (v místech dnešního gymnázia), Klára Sládková v roce 1815 čp. 343 (zhruba v místech dnešního nadejzdu na Třídě 1. máje). Jaká byla jejich vazba právě k těmto domům zatím není jasná.
- Ondřej Sládek zemřel na břišní tyfus (Febrinervosa) a pohřben byl 15. prosince 1807, zřejmě na městském hřbitově. Pokud Gallaš vzpomíná, že Sládek chtěl manželku „z krchova ven vystrašiti“, může se to týkat jen několika prvních let Klárina pobytu na hřbitově.
- „Bouda neb kůlna“ byla v dnešním slova smyslu márnici, ovšem mrtví byli na hřbitov dopravováni zpravidla až s pohřebním průvodem, takže s mrtvými těly přicházela Klára v boudě do styku jen v případě zmiňovaných sebevrahů. O umístění této kůlny si můžeme udělat představu z ka-

Hranický městský hřbitov v roce 1830, na levém okraji je vidět umístění dřevěné boudy na nářadí (márnice) – Moravský zemský archiv, Indikační skici Stablního katastru (D7)

tastrální mapy z roku 1830 [1] i z projektu na výstavbu hřbitovní brány a zděné márnice z roku 1847 [2] – stávala u hřbitovní zdi vlevo za dnešní vstupní branou. Ovšem stávající podoba získala ohradní zeď až v roce 1869, kdy „obvodní zeď, tu a tam zřícená, byla vesměs postavena a významně zvýšena, protože předtím sloužila tak říkajíc jako průchod.“ [3]

- Kříž, k němuž se Klára chodívala každou noc modlit, stojí na hřbitově dodnes, ovšem v podobě torza. Je dílem Gallašova otce, sochaře Františka Gallaše, který jej vytvořil v roce 1791 a podle svého přání byl pod ním (resp. asi v jeho blízkosti) pohřben. Kříž byl ve 20. století o kus přemístěn, aby nebránil vstupu na horní část hřbitova, není vyloučeno, že původní umístění bylo ještě jiné, ačkoli katastrální mapa z roku 1830 nemusí být v tomto případě dobrým vodítkem.

- „Duchovní i světské obrázky,“ jimiž si Klára Sládková vyzdobila interiér kůlny, patřily k tehdejší kultuře takřka neodmyslitelně – vycházely z oblíbených barokních emblémů (jimž Gallaš obvykle říká „tajemné obrazy“ [4]) a ve spojení obrazové a textové složky v zásadě reprodukovaly tehdejší všeobecná „moudra“ (dnes bychom řekli citáty či aforismy).

- Klára Sládková zemřela 28. srpna 1815, pohřeb se uskutečnil o dva dny později (L VI 19, 264). Jako příčina smrti pětapadesátileté ženy katolického vyznání je v matrice uvedena „Diarchea“ (Diarrhea), tedy průjem či úplavice. Gallaš, který byl vystudovaným vojenským lékařem a v Hranicích provozoval lékařskou praxi, píše, že zemřela na mateční krvotok, tedy krvácení z dělohy.

[1] <http://www.mza.cz/indikacniskici/>

[2] Státní okresní archiv Přerov, fond Farní úřad Hranice, i.č. 229.

[3] Václav Bednář – Bohumír Indra – Jiří Lapáček, Kronikáři města Hranic, Hranice 2004, s. 78.

[4] Jozef H. A. Gallaš, Kusy rozpadlých cihel se změnily v knihy, Brno 2002, s. 115.

- 13** • Antonie Šlosárková, rozená Blažková se narodila někdy roku 1761, vdala se za soukeníka Jiřího Řehulu a 4. května 1806 (L VI 16, 22) pak za obchodníka sukrem Jana Šlosárka, který byl se svou první ženou Barborou (1755–1804) kmotrem čtyř Kláříných dětí. Zemřela v Hranicích v domě čp. 275 dne 24. září 1836 (L VI 19, 403).

Tyto poznámky Gallašův text doplňují, někdy dovysvětlují. To podstatné je ovšem v Gallašově povídce samé – na jedné straně zajímavý obraz každodenního života Hraničanů ve druhé polovině 18. století, na druhé straně pokus o portrét ženy, jejíž podivuhodná choroba způsobila, že si o ní můžeme číst i po dvou staletích.

Patricie Juračková

POZNÁMKY PSYCHOLOGA

• V lidském společenství vždy nacházíme jedince, kteří se nějak vymykají svému okolí. Nějakou zvláštnost v sobě nese každý a nelze stanovit přesnou hranici mezi tím, co je ještě normální a co už je patologický jev. I dnes se v tomto městě denně setkáváme s všeobecně známými podivíny. Takové postavy byly odjakživa vděčným námětem pro literáty, kteří jejich prostřednictvím nastavovali zrcadlo svým současníkům. Klinický psycholog u svých pacientů vychází z rodinné a osobní anamnézy. U Kláry nám nezbyvá, než se orientovat podle Gallašova textu, doplněného faktografickým výzkumem.

• Narodila se jako mladší dcera prostého řemeslníka. Otec vyráběl převážně truhlice a rakve. Protože s ním Klára trávila hodně času, mohla takto získat ranou zkušenost s okolnostmi týkajícími se smrti. Každodenní rutina výroby rakví pro nebožtíky ji patrně příliš nezúzkostňovala. Je zřejmé, že už v dětství byla zvyklá pohybovat se po hřbitově. Později v životě si zvolila hřbitov za místo, kde se usadila.

• K povaze otce víme, že dokázal Kláru ostře kárat, což mohlo souviset s jeho vysokými nároky na to, jak se chovala a reagovala. Takové jednání mohlo v dítěti zanechat nejistotu a úzkost, se kterou si muselo poradit po svém. Někdy se stane, že vlivem nadměrného perfekcionismu nastane u dítěte potřeba uvolnění napětí a zmírnění vnitřní tenze různými rituálními zvyky a nutkavým jednáním. Otec byl pravděpodobně impulzivní člověk, jehož prudkých reakcí nebylo ušetřeno ani bezbranné dítě. Agrese vůči dítěti je jedním z projevů nakumulovaného napětí, které vyplývá z neschopnosti rodiče zvládnout své problémy. Z pohledu dnešní psychologie a psychiatrie by měl otec pravděpodobně poruchu osobnosti. Kvůli jeho reakcím se Klára trápila, snad prožívala i pocit viny. O matce se Gallaš zmiňuje jen okrajově, zřejmě žila ve stínu svého dominantního manžela.

• Text popisuje Kláru jako „duchem pošlou“ a do zřejmé souvislosti s tím dává její „padoucí nemoc“ z dětství. Jednalo by se o poruchu či onemocnění mozkové tkáně – pravděpodobně epilepsii. Jako psychologovi mi nepřisluší spekulovat o tom, co vyvolalo Klářino onemocnění; s ohledem na to, co víme, to snad ani nejde. Nesporné je to, že jde o dívku nepřiměřeně potrestanou za nepatrný prohřešek, stručně řečeno, anomálním otcem. Dalo by se mluvit o týrání, zneužití v dětství. To zřetelně spustilo epileptiformní onemocnění a ovlivnilo další vývoj (osobnosti) dítěte. Nemí pravděpodobné, že by měla epilepsii ve vlastním slova smyslu, ale mohlo jít spíše o funkční, konverzní onemocnění, tedy hysterioepilepsii. Obecně platí, že choroba může

mít za následek trvalejší změny psychiky, jež mají charakter různých nápadností. Obecně se setkáváme s výkyvy v emočním prožívání, často je přítomna větší dráždivost, impulzivita, může být i nedůtklivost, podezřívavost, neadekvátní chování. Nutno poznamenat, že léčená epilepsie, jak ji známe z dnešní doby, se zásadně liší od epilepsie v minulých staletích. Až do roku 1869 medicína žádný prostředek vedoucí k efektivní léčbě neměla. Nemoc tak byla doprovázena nápadnými projevy a vedla k celkovému úpadku osobnosti.

- Klára je bystré a nadané dítě, snadno se učí. Od dětství je u ní pozorována velká fantazie, umělecké sklony, krásně zpívá, chová se ctnostně. To ukazuje na zřejmě nadprůměrný intelekt. Klára zřejmě vyrůstala mezi několika sestrami. Zajímavé by bylo zjistit, zda rovněž někdo z širší rodiny vybočoval pro okolí nějak nápadným chováním.

- V devatenácti letech Klára navázala vztah s pětadvacetiletým Ondřejem. Ten však neměl dobrou pověst, a proto jí otec zakázal se s ním stýkat. První sexuální zážitek, na který se psychologové tak rádi ptají, je autorem vyložen jako zneužití. Současná psychologická literatura bohatě pojednává o traumatu ze sexuálního zneužití. Jisté je, že se musela velmi obávat reakce přísného otce. Lze předpokládat, že hrozilo veřejné zostuzení. Dozvídáme se, že s Ondřejem navíc otěhotněla a nadto se po čase sama přesvědčila o tom, jak problematický její muž je. Autor referuje, že i po svatbě pokračovala jeho záliba v karbanictví a holdování alkoholu. Klára jej chtěla nasměrovat na lepší cestu, ale to bývá vždy obtížná záležitost. Naopak se po těchto pokusech její rodinná situace ještě zhoršila a muž jí začal trýznit. Dnes bychom hovořili o oběti domácího násilí. Někdy však dokázal Kláru příjemně překvapit, a to když se k ní náhodou choval slušně. Možná i proto pro ni bylo obtížné od něj odejít. Svou roli hrála bezpochyby dobová společnost. V takovém partnerovi ovšem neměla téměř žádnou oporu. Když to shrnu, trauma z dětství plynule pokračuje reakcí na traumatizující partnerský vztah. Nedobrym manželstvím bylo poznamenáno její psychosociální zázemí. Odchod od manžela tak byl vlastně adaptivní reakcí.

- Nápadné je to, že u Kláry – alespoň podle Gallašova textu – došlo k jakési zlomové životní změně. Dosud normálně fungující žena se stává pro okolí něčím zvláštní, stává se obyvatelkou městského hřbitova. Žije ve skromném příbytku v boudě na místním hřbitově, využíván v případě potřeby jako márnice. V té době je jí asi 39 let a událostem předchází obtížné období. Z povídky se dozvídáme, že k počátku onoho „šílenství“ dochází krátce před porodem. Klára je plna strachu a lítosti. Zde dešifrujeme i známky poruchy nálady ve smyslu deprese. Porod je značná fyziologická zátěž, což se může projevit i v psychickém stavu. Ojedinele se můžeme setkat s depresivními reakcemi různé intenzity, případně i poporodní psychózou. Velkým rizikem může být sebevražedná aktivita, obecně může porod některé psychické poruchy provokovat nebo zhoršit. Z podkladů je zřejmé, že několik Klářiných dětí záhy po porodu zemřelo. V této souvislosti je možné, že Klára prodělala opakované deprese. Rovněž velká fyzická zátěž po opakovaných těhotenstvích a porodech mohla přispět k narušení psychické rovnováhy. Taková traumata a zátěže snadněji připraví terén pro psychické zhroucení i u relativně silné a otrlé ženy.

- Z textu však nevyplývá, že by měla narušenou souvislost myšlení a logiku uvažování. Gallaš sice píše, že „Od té doby nepřišla více k svému dokonalému rozumu, aniž se více do příbytku svého manžela vrátila,“ konkrétní údaje nám však chybí. Můžeme snad zkoumat některé psychopatologické projevy. V této životní etapě, na hřbitově, Klára poněkud citově otupěla. Nevadil jí občasný v boudě uložený nebožtík. Zachycujeme známky magického myšlení, kdy různým jevům přisuzuje symbolický význam, ojedinele zažívá pocity nereálna. Poslední mrtvé dítě jakoby paralelně žije, každonoční pravidlená cesta ke hrobu má povahu rituálu.

To mohou být náznaky symptomů duševní poruchy, které s sebou zpravidla nesou větší či menší poruchu kontroly realitou. Děje se tak v případě, kdy člověk není schopen adekvátně využít svého psychického aparátu k přizpůsobení.

Sociálně však Klára dobře fungovala i v průběhu tohoto životního období. Zachovala si společenské kontakty, živila se kvalifikovanou prací, chodila čistá a upravená, nemáme zprávy o tom, že by její myšlení nese známky pomatení. Gallaš píše, že „ten, kdož ji dobře neznal a o jejím šálení nevěděl, ten by slyše ji rozprávěti, nikdy toho se nenadal, že by rozumu pošlá byla.“ V tomto svém dobrovolném exilu také ve věku pětapadesáti let zemřela.

- Z toho, co víme, je zřejmé, že v dospělosti měla tendenci jednat po svém, což mohlo v jiných vyvolávat dojem určité „nepřizpůsobivosti“. Byla nahlížena jako vyrovnaná a klidná, veselého ducha. Přesto její chování nese známky nedůvěry k širšímu okolí. Snad je to zklamání ze zkušenosti s druhými lidmi. Velkým roztrpčením pro ni musel být právě nevydařený manželský svazek. Klára se ale jeví jako citově vyzrálá žena, z povídky lze vyvozovat, že jednala klidně, s noblesou se dokázala vypořádat s mnohými těžkostmi. Uměla se ovládnout, držela se spíše v pozadí, i když byla pro okolí zjevně nápadná. O silném egu svědčí její vytrvalost, odpovědnost, smysl pro povinnost. Dbala na mravní zásady a pravidla. Nesmíme opomenout její patrně nadprůměrný intelekt.

- Jednou z dalších možností, která by mohla vysvětlovat bizarní způsob života na hřbitově, je hledat příčinu jejího duševního ořesu v poruše schizofrenního spektra. Pokud by následkem zátěže eventuálně došlo k selhání dosud funkčních adaptačních mechanismů, mohla se stát náchylnější k psychickému vyčerpání nebo ke vzniku duševní poruchy. Takové rozpoložení může přispět k tomu, že u jedince se specifickou biologickou náchylností dojde k poruše a zátěž vyústí v manifestaci schizofrenních příznaků. Některé údaje by této hypotéze docela nahrávaly. Pokud ovšem analyzujeme Klářin případ detailněji, nezdá se, že by se jednalo právě o toto závažné duševní onemocnění:

a) Počátky Klářina „šilenství“ podle Gallaše spatřujeme někdy kolem 39. roku jejího života. To je relativně pozdní věk na to, abychom diagnostikovali schizofrenii, nicméně zcela vyloučit se to nedá.

b) I v době, kdy již byla obyvatelkou hřbitova, relativně dobře sociálně fungovala, její projevy jsou popisovány jako živé, nenucené, společenské. Pravděpodobně u ní opravdu k závažnému propadu a dezintegraci kognitivních funkcí nedošlo, což svědčí proti teorii o schizofrenii.

- V současné mezinárodní klasifikaci nemocí je popisována i tzv. schizotypní porucha, která se vyznačuje poněkud excentrickým chováním. V úvahu by přicházela i psychóza bez schizofrenie. Psychotické příznaky jsou v takovém případě krátké a přechodné, většinou spojené s akutním stresem. Příčiny takového stavu mohou být různé. U Kláry přichází v úvahu její osobnostní struktura, větší senzitivita, dále několik negativních vnějších vlivů, které se v jeden moment sečetly a jejich účinek se tak potencoval. Psychóza může nastat i při těžší depresi. Momentální psychický stav je rovněž významný. Důležitým okamžikem změny jejího prožívání je onen moment, kdy se dozvídá, že by mohla být prodána Židům. Taková zvěst v ní mohla vyvolat nárůst úzkosti, zachvátila ji panika. Klára tu informaci zpracovala až paranoidně. Z pohledu psychiatrie by se mohla objevit i izolovaná fobie, která mohla získat charakter ovládací představy. Taková představa může mít opět až psychotickou hloubku, tedy kvalitu izolovaného bludu. Mimo oblast bludu by člověk mohl zůstat nenarušen. Dnes bychom mluvili o tzv. poruše s bludy. Je otázkou, zda v jejím chování můžeme hledat stopy bludu pronásledování. Ostatně proč ne, když jí manželovi kumpáni tolik hrozili.

• Současná psychiatrie pracuje rovněž s koncepcí psychospirituální krize, která může způsobovat vážné potíže v psychologickém a sociálním fungování člověka, včetně zvládnání pracovních povinností. Americký psychiatr českého původu Stanislav Grof a jeho žena Christina popisovali proces postupného rozvíjení psycho-spirituálních kategorií v životě člověka termínem „psychospirituální vývoj“. V případech, kdy se tento proces duchovního růstu stane natolik intenzivním, že nad ním jedinec ztrácí kontrolu, může se podle nich vrátit do tzv. psychospirituální krize. Obraz takové krize bývá často shodný s psychózou. Pro komplexní rozbor Klářiny osobnosti nám ovšem chybí údaje o duchovním rozměru jejího života. Významnou roli v jejím příběhu hraje přece dobový kontext a sociální klima, zejména morální principy a víra. Nemáme žádné náznaky o tom, že by se vymykala tehdy běžnému úzu katolické společnosti a morálky. Byla pokřtěna, bohabojně vychovávána, počestně se vdala, devět narozených dětí bylo pokřtěno a s příslušnými obřady případně pohřbeno. Co ale dále, co na její život pan farář, který byl pravděpodobně provozovatelem hřbitova? Chodila ke zpovědi atd.?

• Je opravdu složité nabídnout jednoznačné vysvětlení Klářina podivínství. Ostatně ani psychiatr by bez vyšetření neměl vyslovovat diagnózu. Celkově se mi spíše nezdá, že by Klára trpěla závažným duševním onemocněním, které zpravidla vede k degradaci osobnosti. Patrně měla některé povahové zvláštnosti, snad i hraničně strukturovanou osobnost. Možné je i to, že zvolila vědomý únik. Pak by jednala ve své situaci docela účelně a plně si uvědomovala dosah svého počínání. Většina okolí si však všímala spíše jen jejího nápadného podivínství a zčásti se jím i bavila.

• Za pomoc při koncipování těchto poznámek srdečně děkuji doc. MUDr. Zdeňku Bolelouckému, CSc. (LF MU v Brně) a Jiřímu Čtrnáctovi.

PŘÍLOHA

TRANSLITEROVANÝ TEXT POVÍDKY

[— 330 —] Klara Slabečková Obywatelkyně Rrchowa za 15te Let.

Ša zde potomky meho otcošřeho města, a gine křmite křagany moge w znamořt uwodim s tauto w mnohem ohledu neřřtařtnau, řřdecneho politowanj a pameti hořnau, rozumem pořřlau ořobau – gegiřto pñibeh mnohym nerořřřafnym rodicum, a zamilowanym bewčatum za wyřřtrahu slauřiti muřže.

Klara nařře narobila se roku 17 w měřte Ĥranjcych z poctiwych bohabognych chudobnych ale rodiču. Segi Otec Sobol byl welmi sprořsty stolař, genř gen welmi sprořtau a hřubau pñacy – na wetřřim dñle řebloře truhlice a rařwě delawal; a ačkoliw pilný byl řemeslniř, tař [— 331 —] njcmeně pñedci wyřdeleř z geho řemeřla neřřtař tař daleřo, aby řwau malau celed wychowati mohl, proceř napomahal sobe ř řiwnořti řpolu y s rybařřtwym. Klara byla geho mladřři dcera řterauř on pro gegi weselau powahu a pñirozeně wesřřowectw, řtereř se giř w gegim autlem wřku od ctyřech let zgewowalo welmi milowal, njcmene ale pñedci ař pñiliř ostro, řbyř w necem dořt malo prowiniřla, řarawal. Mělt na sobe tau mrařwnj chybu ře pñchly w hnewu byl, řtereyř, řbyř se ho chopil, naramně geg roznitiř ře se y nad tymto řwým miláčkem zapominal. Ĥato geho dceruřřa bywala giř od malicřřti řwogi geho towaruřřřlau na řluně řbyř buřto we dne neb taře y w nocu na Bečwe se řwogim Špolečnjřkem ryby lowiwal. Ĥato ořolořtojičnosť [— 332 —] wřzbuzowala ř pñeni gegiřho řileho duřa; wřlařřte pař, gařř mi sama wyřřladala, pozdřwjhowala gegi Ĥantazy, ona nočnj tichořt, a zarbelořt řřeřy, řbyř pñi meřřycy ř otcem na řeče płowala, – řbeř pñy gegi řřeče, patřice na to řrařne maljřřře řiwadlo pñirody – welifau rořřřoři opliwalo; w řtereřto řwogi Ĥřtazy tařto pñy pořřeptne sobe řpñawala.

Swjucug wobicku

Na niž naš člun tjchaunko

Plowa s nami lehaunko

W twe ljebe gasnosti.

Rdyž aly pet let stara byla zawedl gi Otec k rectorowuy – Benediktowuy Releerowi do školi, kdez se w krasnym casy čiti a psati naucila. Tento školnj ucitel a welmi dobry Muzykns znamenage gegi čisty a lby hlas, a welkau naklonost k [— 333 —] pėnj ucil gi spjwat, a syce za darmo s tau neywetšji radosti, gaž mi sam rozpráwėge o nj powidawal, nemoha došti gegiho ljebezneho penj nachwaliti; o čemž gsem se ga take sam kolikrate w kostele slisje gi spjwati přeswėdčil, že gegi hlasťy gako ljebezne zwonečťy zneli. Ale negen tyto krasně vlastnosti zwelebowal na nj onen gegi ucitel, nybrž y gegi tiche a newinne mrawi, ač pry se gegi oblicež wždyčťy usmjwal, tak předcy žadna roztopačnost njkdyž při nj pozorowana nebyla. Mage Rechter welke zalibenj na gegim takowem se dobrem chowanj, zawdy gi budto negate owoce, aneb maly penjzeť darowal, za kteryž ona sobe podobnau lahudku kaupila. Odkudž nemala dychtiwost po takowych pomlasťach při nj jest wznišla, kteraž gi w nasledugicy nestesti uwedla.

Rdyž aly 8 let stara byla, pozorowala w zahrabce gegich sauseda nekolik zralych [— 334 —] na zemi ležících hrusťek přes plot; kteryž tak welmi špatny byl, že welmi lehto přes neg přestociti mohla. Y wznišla w nj dychtiwost po te swogi zamilowaně lahudce, kterež nemoha odolati, přestocila přes plot gaž často činjwala, když sauseda toho dewcata nawštwowala, a nepoklabage to za žadnau nepravost, zdwihla tech par hrusťek a wratila se ochotně naspet. Než ale k gegimu nestesti wzhlėd gi saused, gemuž se neypečnegšji hrusťky tratiwali, ty totižto kterež mu geho wlastnj ditky potagne zmlsali odkudž on celau podežřelost štraty swe newinne Klarce přicital, gi u otce obžalowal, a poněwadž se w gegi kápcy gestte gedna cela nachazel, tak otec uboheho dewcete tak naratmne se na nj rozhněwaw a tak přiwazaw ji k stromu prowazem tak welmi nefi [— 335 —] toštwge w nj přehliwosti hnewu sweho ginšym prowazem šstahal že se dewce ob bolešti swjgalo, a na mjste wředem poraženo bylo. Od kterehožto času, když otec gen nekterat přisně na nj pohlebl hnebtka pabaucy nemoc s nj tomcowala, a ačkoliw ona slože ruce swe geg welmi pohnutėdlnymi slowy, prosyla aby gi to odpustil, že ona wjce se toho uciniti neopowaži, onen nelitoštwy muž nesťetě njc gegich slzy chopil gi za ruku, a k otcy – gehož prudka hnewiwost dobře mu znama byla – žalowal na nj že mu, takmer wšechny gehu neykrasnegšji hrusťky othala. Nad cimž se Otec gegi tak welmi rozhnewal, že gi hneď k temuž samemu stromu wedl, ji k nemu přiwazal, a tak nemilostėdne druhy m prowazem šswjhal, že dite když gi ubitau odwazal, hneďka na zem upadlo, a na mjste pabaucy nemoc dostalo [— 336 —] na což se onen necyta bez autpnosti diwal. Tato nemoc trapila dewce až do roku dwanacteho; a byla by gi gestte byl a snab až do smrti pozustala a sužowala, kdyby se gi onen dobrotiwý učitel nebyl špoluautpne ugal a gi od krasněho Lekaře Pána Šeinrycha na swě wlastnj autraty leciti nebyl nechal. Tento byl ale tak šstastný, že gi, na mnohe prostředky kterež gi předpisowal, po ctyrech letech k zdrowy přiwedl a Klarka gšaucy Rechterowuy, swému dobrodincej za gehu autpnuu laštu wděčna, spjwala opet na Ruru w kostele. Zde oznal se s nj gedem mladēnec [1] – nemeylimli se teěž take špewat, aneb hudec, odkudž obogištrana gedno k drušhému naklonost wzěšla [— 337 —] kteraž k gegimu neywetšsimu nestesti šlaužila. Šegi Milaceť byl řemesla saute-njckeho towarýš; tehož řemesla dobře syce zbehli, kterehož ale netať welmi pilně hlebel, nybrž radegi kartama při korbeli pjwa se šwymy špoluutarbanjťy se obyrawal, a tak geg zanebbawal; Procež take Klarčin Otec, mage o gehu nemrawych dobrau wedomost, nechťel k tomu dořonce přiwoliti když gi za Maňželku žadal, a dceři swe, aby s Šlabečkem, – tak šlaul gegi milownjř – dořonce nezachazel, welmi přisně zapowedel. Od te take doby nēměla giž wjce na Čhur chodit a spjwat, aby gi k šchazenj se špolu wšechněna přiležitost odňata byla; což take Klarka znage přisnost otce swěho, a škušywsji naramnost hnewu gehu, pilně se zachowala tak gaž [— 338 —] otec miti welil. Než ale mladēnec, wynasnažil se o to, aby gi, bytby y proti wuli gegich robicu a proti poctiwosti bylo – za maňželku obdržel. Y nawedl Klarčinu Babu aby mu k gehu clyli a kony napomocná byla, kteraž take, domnjwage se žeby to njc neslušneho nebylo aby mu přiležitost k špolu se šegiti učinila, ponewadž gi za maňželku sobe pogiti mini, a kterehož ona take wraucně miluge. Procež neostyčchala se gim takowau přiležitost učiniti; wyprosyla totižto Klarku od Otce na pauť do Stare wody, k čemuž on take gačožo muž pobožný, njc zleho od Baby se nenadage přiwolil, a gi dceru šwau pod opatr-

[1] = mladēnec

nost poraučil. Bába sama nenabala se toho nesťesti kterež pro Rlarťu z gegiho rufyanstwj na-[— 339 —] sledowati bude. Y putowali spolu, kdež gich na ceste gegi milaceľ s hanebnym aumyslem očefawal. Kteryž se mu ale taľ gaľž uminil w hospodě nezdařil, neb Rlarťa nechťela se dokonce wedle neho položit. Y wzal teby dne druh[e]ho kbyž se domu ubyrali k neschetnemu prostředku swe autotijste, kaupil w Podstatě flafku Rořalky z kterež gaľ Bábě taľ y milence notně připigal, a taľ obě dwe opojil že w lesy usnawli, on paľ což přebě wzał, bez newedomosti newinneho dewcete wywedl. Rbyž paľ ona při taľowem sobe ucinenem nasylu procytla, nastogte, jaľ welmi ulekla se nebožatko wybauce walicy se krew z l . . . sweho. Y pocala naramne plakati a narikati, na což se taľe Bába probudila. — On paľ obe dwe opuťiw utekl. Bába hledela krew studenau wodau zastawiti, což se gi taľ da-[— 340 —]lece posťestilo že gi domu dowesti, a do poštele uložiti mohla. Potom zgewila Matce co se Rlarce na ceste přihobilo — což ale obě před otcem pilně tagiti museli, aby zuřiwosti gehu neofusyli. S . . . k ale počal se potom po hospodach honosyti, že ponewadž mu otec dceru dobrowolne dati nechťel, on to njcmeně předcy taľ daleko wywedl, — že geg on gessťe o to prosyti bude, aby sy gi za manželku pogal. Což kbyž se otec zdowědel, — po naramně domacy bauřce — taľ dalece se ukogiti a pohnauti nechal že dceru syce gemu za manželku dati přiwolil; s tau ale wyminkau aby se žadny z njch do domu gehu wstaupti neopowažil. Dylat Rlara skutečně tehotná, a brzy s onymno [1] mladencem sewzdaná, kteryž gi počátečně milowal, kbyž paľ oná gaľožto cťnostná a pořadná žena geg ob ožralstwj a karbanawu odwratiti snažila, pocal gi nenařiwěti, a wšseligakym spujobem trizniti. Y přihobilo se gednau že zdowedew-[— 341 —]šli se, — zebý u giťeho zdegšho žida, kdež se nekolik taľowych mřazku schazelo, se šwjmi spolu towarýšsi a beatrami z mokře čťwřte hřal, přigdauc tam za njm měla geg k tomu aby se pořadnegi chowal, a aspon u židu ponocně se netaulal, a na swe dite pamatowal; čimž on ale nikoliw naprawen nebyl, nybrž o to wje se gen rozhoršil, a gi welmi newažně wypliznil a domu zahnal. Druheho dně na to přišel k nj kbyž Manžel sauťná na ramich nabygal do domu gedem z onych spolukarbanikřuw, radě gi aby se wjece do onoho domu židowskeho za manželem přigiti neopowažila syce že gi welike nesťesti potkati muže nebo pry — což gi gaľo welmi potagně wygewil — wyce města Hranjc newwidi, poněwadž gegi Manžel gsauce gegiho napominani a karanj syty tureckym židum gi probati uminil kterež gi do Welehradu zawedau a tam gaľ onau Holessowstau zabýji — doložit že giž taľe skutečně zawdanek ob židuw přigal. Ta taľowa řec, giž onem kľamač přisahau potwřzowal zlekla ubohau ženu taľ welmi naramně, že hneďka ob onoho dně šľaliti počala [— 342 —] na křchow utekla, a tam se w kolnjcy přes noc ukřyla. Šťoro rano odebrala se k šwogi stawšsi seľťte wogence do Mežičie, gsaucy tehotna a bljzko giž porodbu, kteraž gi ale prawě z te přičiny k sobe přigati nechťela a domu zahanela. Y šľa uboha Rlara plna strachu a litořti domu; kbežto gi w lesy bljž S. Jana Sechty, porod, bez welřych ale boleřti gaľž prawila, překwapil. Y porodišsi ditě křasně, zawinaula geg w zařťe, a ukřyla w chwałti, paľ poraučiwšsi geg w ochranu Woži a S. Jana Nep. chwatala domu, kdež prawe muže sweho ledwas wyšřřizliweho nalezla. An wybauce na nj, že plodu žiwota sweho sprošťena gest, taľal se gi kde porodila a kde ditě zanechala? na což ona že s nj neco lahodněgi než gindy zachazel, wššechno se přiznala, s njm na ono mjřto chwatala, kdež skutečne dite zdrawe syce neco giž ale mble nalezli. [— 343 —] Žde připomenauti šľuřsi, že před tymto gessťe nekolik djetel porodila, kterež aľ dosawad žigau; zdaljž ale toto poslednj toho dně, neb brzy nato umřelo to mi powědomo nenj; než ale to sobe připominam že geg do rakwjcky šľožila, a křwtim přistrogiwšsi s weselau twaři nan patře prawila: Špi Anbilku mug špi šľabicko, špi a poodpocin sobe w hrobe gen malicko, aľ tě Anjel Woži z hrobu zbudu ze sná šwogu traubu. Ob te doby nepřišla wjece k šwemu dořonalemu rozumu, anjž se wjece do přibýťku manžela sweho nenawratila, nybrž we dně na bile u lidi přebľa wlnu, a neb dobre lidi nawšťetowawala w nocy paľ onau kolnu na hřbitowe w lete y w zyme, a syce y w te neytušsi obywwala; což wšsem křu pobiwu bylo, že w šwogi chatřne pošlyce nezmrzla. Ražde nocy taľe y w te neytušsi zymne, probudiwšsi [— 344 —] se o 11 hodine křu kamennemu křiči na hřbitowe, modliti se chobiwwala, a hrobeček onoho šweho poslednjho ditete nawšťiwila; kterež swau bylaw myšřičku nazywawala, a ta pry gi taľe w one určite chwýji ze sna k modlenj zbuřowawala. Neč ale negen že w kolnj na hřbyťowe šľawala a na wetšřim bjle w lete tam byďlela, wlnu pilně přebľa, a z prace swe na wetšřim bjle se žiwila, welmi čistě se nosyla, a wžďby poľogne se chowawala pameti hodně gest; nybrž y to že welmi udatneho ducha byla, a njkterak se ze sweho šmutneho přibýťku odšřařřiti a wyppauditi nenechala. Šegi muž a nekřeři gimi roztopačnj libe chťeli gi z křchowa wen wyšřařřiti, a mumkali [2] na nj přes

[1] = onym

[2] špatně čitelné, varianta „mňukali“

19 diry bauře na střechu kame-[— 345 —]njm, gimž ona ale takto odpowidawala: „Zahnete ctweracy ponocni tulacy, wy mně zagijte ať wjte obtud wen newipudite; ga negsem tať bagziwa gať se domniwate spijše wj, gať sčoro neco gdeťky [1] uhlidate do gati swogich nabeláte.“ Ulnjž se tať tym ohrozyla a obstrašiti nechala že gi one mrtwole samowrahůw genž se obesyli a zastielili, u same gegi poštele položili, kterež ona kbyž tať ležicy nalezla, za nohy aneb za hlavu uchopila, a na stranu obtahla řikawage: [„]Š ty mně tať nepostraišiš, neb ty tam pozůtati musyš na onom mjstě – w štutku zajijte, kamž te obsaubil sprawedliwy saudce – lež zde w me baudce!“ W kterežto baudce neb kolnj cele stiny z te strany kbež swau postel mela, a kbež gegi kolowrat stawal rozmanitymi duchownjmi a swetřkyimi obrazky přelepila. Mno-[— 346 —][hě] z nich byli satyrycke: u příkladu, gať muž težky křjž na nemž žena geho sedi na bebrach až k zemi sčoro sfloneny nese a težko pod njm sobě wzdycha a stežuge. Dewatero kuži ženšleho pohlawi, gať se dwa muži w spůsobu kochutu o gednu milenku rwau; a gine mnohe těm podobné; na[š] njmž welike zalibeni miti gsem gi pozorowal. Pozwalli gi kdo k sobe k obedu, a neprošřelli k gegimu uctenj stola, a ona gen nekterak pozdaleku pozorowala, že gi to w spůsobu almužný nekte na lawce při kámnach podawa, tať se ochotně sebrala a pryč odešla, řkauce: [„]Ša negsem žadna žebračka, což káždy na mně wydi, a wšsichnj dobře wědi že ga nechcy wytklauat žebrotu lidi.“ do toho domu tať žadný gi wyce k obedu [— 347 —] přiwesti nemohl. Tam ale kbež se k nj příznjwe chowali, rada se na swatečnych dnech zdržowala, žadný ale nesmel se opowažiti negafy žert sobe s nj delati, syce mu gabnau prawdu we wšsich michati [2] nechala. Š cemž gsem se sam nekoličkate přešwedcíl. Tak u příkladu kbyž gisty ženaty muž w přítomnosti swé maňželky s nj pohrawati a gi hubičku bati chtel doštal tauto odpoweb:

„Zahnj syřky šatané
Šbe mně se nestané
Njčeho k twe ljbosti
Tam maš namět milosti
Šwogi sedet u pece
K te se měg trochu přebce
Neco laškaweyšši –
Ša ti má byt neymilegšši –
Ša gest wlastnj pobil twug. –
Šo sy kflu ku pamatug.[“]

[— 348 —] Nerada wzlašte tať widela kneze s dewčaty pohrawati, což kbyž gednu gisty zdegšši Panacek, na žert přeb nj, chte se w mé přítomnosti o gegi takowe upřimnosti přešwedciti – s služebnau deweckau meho přitele pohrawati chtel, ona přištaupiwšši k nemu s přijnau neco twaři takto geg řarala.

„Wassnostičku wy dewčičku
Nechte heřky w počogi;
Neb to na was nestogi
Wy ste pohrawal s dewcaty;
Wy mate west žiwot swati
Š sedeti na řaře
Š swého brewiaře!“

Š toho ale nemusy se sauditi že by čijte a dowolene lašky u swetřkych lidi byla nenawidela; ona byla gaťž gsem weiš prawil od přirozenj ducha weseleho, ano y w swogi byde, a po-[— 349 —]šblubilem stawu od zdraweho rozumu zgewowala se ta gegi wejela powaha tať že sobe zawdy neco o lašce zanotila a syce z swého wlastnjho weršowectwj tať u. p. šlišsel gsem gednau od nj tyto wšše:

Roztomili Šynečku
Drahy memu šerdečku
Wiš co žadam pro sebe,
Ša dar lašky od tebe.
Njč než gednu šlabičku
W upřimnosti hubičku.

[1] špatně čitelné, varianta „zdelky“ resp. „z délky“

[2] čtení nejisté

Ma což ale kbyž se něco malo rozmyslela a špatatowala pocala slzeti – což ale dlaho netrvalo, a pať pro-
hlašyla se takto řkaucy: Mam ga w neby mileho, genž laštu srdce meho – zná, ten mne neopusti, njc na mne
nebopusti, což by mne geg zbařwilo – zřabilo potupilo.

[— 350 —] Mohl bych gešřě mnoho rozličnych příběhu gegiho trpřeho žiwota uweřti – kterež je w časobyti
gegihog neyweřřihog šalenj zbehli, kterež ale, poneřwadž njc obwzřařřnihog, což by zaznamenano byti zařlaužilo
neobřahugi, zde schwalně pomigim, gebině to geřřte připominage že, křož gi dobře neznał, a o gegim šalenj
newědel, ten by se slisje gi rozpraweti njkby toho nenadal že by rozumem pořřla byla. A to takowe žiwobyti
gegi trwalo celych 15^{le} let, w njchž na hebytowe nocowala, a křež take y žiwot řwug dořonala, a řyce na ma-
tecnej křwotoř. Šegi ditky byli by gi rabi ařpon w gegi pořřednj chorobě pořřlaužili a do řwych přibytkuw
zřwali, což ona ale do konce nepřiwolila, anjž take na me předřtawowanj pořřlechnaui nechřela [— 351 —]
řkaucy ke mne: Pane Šallaš! patnacte let gřem giž tauto řolnu obyřwala w řwatem pořřogi – pročež take y
teč nekolik hodině žiwota jež mi geřřě Buh popřiti rači zře řtrawiti, a zře žiwot řwug řkonciti wolim [1].
Ša gim deřugi za gegich lařtu a dořwodinj kterež mi prořazali – a poneřwadž ga wřřtawu negřem gim se za to
odmeniti, tať dařřam že gim to dořwotiwy Buh řřtebře odmenj. Rano kbyž gřem gi nařřřtiwiti chřel byla
giž w řanu, a gegi obliceğ zřbledli zřdal se gařoby se maličřto uřmjwal. Ach, myřřil gřem sobe – tať řladřo
a tať tichauko neřřona zajiřřte řadnj anj Bogač, anj naduty mudřlant, gať ty w mnohem ohleđu politowanj
hořna, mnohem ale take y řřřařřna Rlaro! Špi nyri blaže zře mezy mnohymi jež ne tať gařo ty bořabogně
a [— 352 —] pořřogně zřřnaui!

Šyto zře o nařři Rlaře Š . . . předneřřenj příběhowe gřau zře dle gegihog wlařřnihog wyřřladu, křeriž se
řwedeřřwym ginych prawdořwerynych liđi docela řwownawa, tať gařž gřem geg u řani Antoninky Šřřřar-
řowe rozene Blažřowe z gegich auřř řřřel předřlořenj a ř buřaucy gegi pamatce w teto řnjze Řozmanjřřti
Morawřřyřch obe mne zaznamenani.

[1] varianta: welim